

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Полтавський державний аграрний університет
Institute of European Education (Болгарія)
Національний аграрний університет Вірменії
University of Opole (Польща)
International Slavic University (Македонія)
ISMA University (Латвія)**

Кафедра захист рослин

**IV Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція
«Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»**

*28 листопада 2023 року
м.Полтава*

Сучасні аспекти і технології у захисті рослин : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 28 листопада 2023 р.). Полтава: ПДАУ, 2023. 150 с.
ISBN 978-617-8231-35-4.

Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ), Посвідчення № 442 від 27 жовтня 2023 р. (IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»).

У збірнику представлені тези, присвячені сучасним проблемам захисту і карантину рослин, фітосанітарного моніторингу та розвитку агроєкосистем України. Матеріали призначені для наукових співробітників, викладачів, здобувачів вищої освіти та аспірантів вищих навчальних закладів, фахівців і керівників сільськогосподарських підприємств АПК різної організаційно-правової форми господарювання та всіх, кого цікавить проблематика сучасного захисту рослин в агроєкосистемах України.

The collection presents theses devoted to modern problems of plant protection and quarantine, phytosanitary monitoring and development of agroecosystems of Ukraine. The materials are intended for researchers, teachers, graduates and graduate students, specialists and managers of agricultural enterprises of various organizational and legal forms of management and all who are interested in modern plant protection in agroecosystems of Ukraine.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Доля Микола Миколайович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри інтегрованого захисту і карантину рослин Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України.

Поспелов Сергій Вікторович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри землеробства і агрохімії імені Сазанова Полтавського державного аграрного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського державного аграрного університету (протокол № 5 від 26.12.2023 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН	9
Білявський Ю. В., Білявська Л. Г.	ВИДАТНІ ФІТОПАТОЛОГИ ПОЛТАВЩИНИ 9
Білявський Ю. В., Білявська Л. Г., Сокирко М. П	130 РОКІВ ДОВГОСТРОКОВОМУ ДОСЛІДУ «ЦІЛИНА» 12
Коцюрба І. О., Піщаленко М. А.	ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ОГЛОБЛІНА ДМИТРА ОЛЕКСІЙОВИЧА 14
Каленіченко Н. О., Піщаленко М. А.	МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ КУРДЮМОВ – ЗАСНОВНИК ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЕНТОМОЛОГІЇ 16
Демченко О. В., Піщаленко М. А.	ПЕРШЕ ЕНТОМОЛОГІЧНЕ БЮРО ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА 19
Писаренко В.М., Піщаленко М.А., Пономаренко С.В., Логвиненко В.В.	РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕНТОМОФАУНИ АГРОЦЕНОЗІВ НА ПОЛТАВЩИНІ В КІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 21
Самородов В. М., Кигим С. Л.	ЕНТОМОЛОГІЧНІ ЗВИТЯГИ ДМИТРА ОГЛОБЛІНА (1893-1942): ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОГО 25
Самородов В. М., Шиян О. О.	ГОЛОВНА ПРАЦЯ ЕНТОМОЛОГА М.В. КУРДЮМОВА (1885-1917) ТА ЇЇ ПОСТУП КРИЗЬ СТОЛІТТЯ 28
РОЗДІЛ 2. ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ. ІНТЕГРОВАНІЙ ЗАХИСТ	32
Білявська Л. Г., Білявський Ю. В	ПОШИРЕННЯ ПІДГРИЗАЮЧИХ СОВОК У СОСВИХ АГРОЕНОЗАХ 32
Борзих О. І., Круть М. В.	ПРОГНОЗУВАННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ АГРОЦЕНОЗІВ (ІННОВАЦІЙНІ РОЗРОБКИ) 35
Бялас В. В., Гіболенко І. В.	ФІТОСАНІТАРНА СИТУАЦІЯ ЩОДО РЕГУЛЬОВАНИХ ШКІДЛИВИХ ОРГАНІЗМІВ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 39
Волошин В. О., Поспелова Г. Д., Нечипоренко Н. І.	ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ВІД ЗБУДНИКІВ ГРИБНИХ ХВОРОБ 41
Голосна Л. М., Афанасьєва О. Г.	ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕТОДІВ ФІТОПАТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ НАСІННЯ ПШЕНИЦІ 44
Гордєєва О. Ф., Біленко О. П., Воропіна В. О.	ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ШКІДНИКІВ РІПАКУ НА ПОЛТАВЩИНІ 47
Жиліна Т. Б.	ФІТОСАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ ПОСІВІВ ГОРОХУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 49
Заворотній Б. Ю.,	ФУНГІЦИДИ РЕКОМЕНДОВАНІ В ЗАХИСТІ ЗЕРНОВИХ 52

анкети в агроценозах Полтавської губернії було виявлено такого шкідника, як пшеничний комарик (*Contarinia tritici* Krby.).

У 1914 році був опублікований Перший звіт про діяльність ентомологічного бюро губернії. Він складався із вступу та трьох розділів. У вступі містилась інформація про структуру ентомологічного бюро та методику проведення досліджень, якими користувалися його співробітники для встановлення видової належності шкідників сільськогосподарських культур.

Перший розділ був присвячений шкідникам зернових культур Полтавської губернії (за даними бюро їх нараховувалося 39 видів). Другий розділ містив інформацію про шкідників саду і лісу (42 види) [2]. У третьому розділі розглядалися шкідники спеціальних культур картоплі, соняшнику, буряків, коноплі, кавунів і динь (27 видів) [1, 2]. Також у кожному з цих розділів була інформація про повіти, де були зафіксовані ті чи інші шкідники, та методи боротьби, що проти них застосовувалися, із вказівкою на найефективніші. Ентомологічне бюро проіснувало всього один рік. Але воно внесло великий вклад в розвиток прикладної ентомології.

Бібліографія:

1. Закалюжний В. Полтавці – відомі зоологи, Астраля. 2017, С. 85-88.
2. Піщаленко М. А., Писаренко В. М., Гокунь Т. О. Місце та роль Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції ім. Вавилова М. І. у становленні та розвитку вітчизняної прикладної ентомології//Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. 1999. №4. С.18-23.

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕНТОМОФАУНИ АГРОЦЕНОЗІВ НА ПОЛТАВЩИНІ В КІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Писаренко В. М.¹, Піщаленко М. А.¹, Пономаренко С. В.², Логвиненко В.В.¹

Полтавський державний аграрний університет

Полтавська державна сільськогосподарська станція ім. М.І. Вавилова

Інституту свинарства і агропромислового виробництва

Національної академії аграрних наук України

Одна із перших загальних характеристик видового складу комах – шкідників агроценозів Полтавщини була зроблена Філіп'євим В. І. в 1883 році. В своїй роботі він описав 36 видів найпоширеніших шкідників полів, саду, городу. Серед яких значне місце відведено детальному опису шкідників зернових злаків – сарані італійській, хлібним жукам та ґрунтоживучим шкідникам [8]. Потім короткі відомості про найпоширеніших шкідників агроценозів колишньої Полтавської губернії з'являлися у щорічних звітах Статистичного бюро Полтавського губернського земства. Ці відомості базувалися на звітах повітових агрономів, які час від часу надходили до

земства. Зокрема у звіті за 1890 рік згадуються такі шкідники як сарана італійська, хлібні жуки, злакові мухи. Також наводяться повіти, в яких ці шкідники, за звітній період, завдали найбільших збитків (Полтавський та Хорольський) та описані методи боротьби, які проти них застосовували [7]. Ще одним джерелом, з якого можна було дізнатися про видовий склад шкідників полів був журнал «Хуторянин», який також регулярно видавався Полтавським губернським земством. Зокрема, тільки в 1897 році в цьому журналі були повідомлення про пошкодження, спричинені зерною совкою, гесенською мухою, хлібним пильщиком, хлібним жуком кузькою [4]. Також значне місце в даному журналі відводилося питанню залежності видового складу та кількості шкідників від рівня ведення господарства. При цьому наголошувалося на найбільш прогресивні на той час прийоми ведення сільського господарства. Але така інформація публікувалася не регулярно, що в свою чергу, не давало змоги прослідкувати за особливостями поширення шкідників в межах колишньої Полтавської губернії. Та і взагалі, якщо врахувати той факт, що визначення видового складу шкідників та обстеження агроценозів проводилося не фахівцями то реальну картину ентомофауни того часу встановити дуже важко.

Більш узагальнені і систематизовані дані про видовий склад шкідників посівів сільськогосподарських рослин колишньої Полтавської губернії та їх поширення по її території з'явилися у 1904 році. Цей звіт являв собою досить солідне видання, що містило 2 карти, 4 діаграми та 34 картограми. Його можна вважати найбільш повним виданням, в якому дається детальна характеристика рівня розвитку сільського господарства в колишній Полтавській губернії в кінці XIX століття [1]. Велику увагу у цьому виданні було приділено особливостям поширення найнебезпечніших шкідників агроценозів з озимою та ярою пшеницею того часу: сарані італійській, хлібним жукам, злаковим мухам, ґрунтоживучим шкідникам. Крім цього велику увагу тут приділялося основним прогресивним на той час методам боротьби з цими шкідниками.

У вище розглянутий період практичної ентомології, як окремої науки, не існувало. Вона була частиною зоології і відповідно до цього, її задачі зводилися виключно до вивчення біології комах. При чому біологія комах вивчалася відірвано від рослини, шкідником якої вона була. А заходи боротьби, які рекомендувалися проти неї проводити, базувалися на висновках, зроблених чисто теоретично, без належної перевірки на практиці. Вимоги, щодо необхідності перевірки методів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур на практиці були висунуті загалом – ентомологічними земськими з'їздами. Здійснення даної ідеї почалося з виникненням ентомологічних станцій і відповідних відділів сільськогосподарських дослідних станцій. Полтавська дослідна станція одна із перших почала впроваджувати цей проект в життя.

Початком детального вивчення видового складу шкідників Полтавщини можна вважати 1910 рік [5]. Саме в цьому році на Полтавській сільськогосподарській станції було відкрито ентомологічний відділ. Роботу

очолив М.В. Курдюмов (1886-1917рр.). Уже через рік після створення ентомологічного відділу, в 1911 році, виходить перший випуск праць Полтавської дослідної станції, який був повністю сформований відділом ентомології. Сюди увійшли програма робіт ентомологічного відділу та робота по бруслиновій (бересклетовій) попелиці. Крім того, підкреслювалася необхідність ліквідації розриву зоологічної частини ентомології з агрономічною.

В програмі робіт відділу сільськогосподарської ентомології М. В. Курдюмов повністю розкрив стан розробки основ прикладної ентомології та систематизував всі відомі на той час методи боротьби з найпоширенішими шкідниками, розділивши їх на фізичні та біологічні. До біологічних методів ним було віднесено застосування паразитів і хижаків шкідливих ентомофагів та підбір сортів. Фізичні методи боротьби в свою чергу, за М. В. Курдюмовим, поділялися на спеціальні (технічні) та культурні (економічні) [5]. Отже, М. В. Курдюмов першим поставив питання про неминучу потребу для ентомолога-прикладника вивчати разом шкідника, пошкоджену ним рослину та з'ясовувати вплив на них всього комплексу агротехнічних заходів. З того часу і до сьогодні це питання в основі своїй не змінюється, а лише конкретизується і доповнюється новими даними.

Також деякі перші опубліковані роботи ентомологічного відділу були присвячені вивченню лускокрилих [1]. В 1913 році М. В. Курдюмов виступаючи на ентомологічному з'їзді, з пропозицією розширити задачі прикладної сільськогосподарської ентомології, поставив в центрі вивчення рослину, віддаючи при цьому належну увагу і самій комасі.

В перші роки роботи відділу на Полтавщині мало місце значне поширення попелиць ячмінної (*Brachycolus noxus* Mordw.) та бересклетової (*Aphis cvorimi* F.). З вивченням цих комах почався цикл робіт, який саме і з'ясував складний комплекс взаємовідносин між рослиною і комахою з практичною метою. В цих працях викладено біологію самих попелиць, висвітлено питання паразитизма і рекомендуються ряд агротехнічних та хімічних заходів боротьби з ними. З сисних комах також вивчалися трипси: пшеничний, пустоцвітий, вівсяний, та житній. Біологія цих шкідників на той час була мало вивчена. А відносно перших двох в літературі існувала велика плутанина — всі дані відносилися виключно до пустоцвітого трипса, в той час, як пшеничний трипс не був навіть описаний у систематичному відношенні [5].

Наступною великою групою комах, вивченням якої займалися працівники ентомологічного відділу на той час були злакові мухи. Найсуттєвіші дані по біології цих небезпечних шкідників злакових культур та заходам боротьби з ними були опубліковані в 1913 році. Крім гесенської та шведської мух вперше було детально описано біологію і господарське значення ярої мухи [5]. Найкраще з цих шкідників ентомологічним відділом була вивчена біологія гесенської мухи. З'ясовані найефективніші методи боротьби з цим шкідником та встановлено коефіцієнт її шкодочинності, в залежності від кількості личинок

на стеблі. Серед агротехнічних методів боротьби визначено ефективність наступних заходів: рання глибока зяблева оранка полів, які були під ярими та озимими хлібами, оптимальні строки посіву ярих та озимини, які встановлені по районах, в залежності від його географічного положення.

Крім вивчення біології злакових мух і заходів боротьби з ними, велика увага приділялася вивченню і пошкодженій шкідниками рослини. Зокрема стан рослини в момент пошкодження, стійкість до зараження в залежності від морфології та анатомії рослини, сорту та умов вирощування. В результаті проведеної роботи було встановлено економічне значення шкідника та рентабельність проведення того чи іншого агротехнічного заходу.

Поруч з науковими дослідженнями працівники відділу беруть активну участь у наукових з'їздах та конференціях: О. В. Знаменський, М. В. Курдюмов, та Н. В. Андреева приймають участь у проведенні Київського ентомологічного з'їзду. Окрім приведених вище статей та доповідей в цей же період виходять у світ 5, 6, та 7 випуски робіт ентомологічного відділу, у тому числі і найвидатніша робота М. В. Курдюмова «Главнейшие насекомые вредящие зерновым злакам в средней и южной России». Ця праця вміщує в себе результати ґрунтового вивчення і опрацювання спеціальної літератури, а також власні спостереження і дослідження по 83 шкідникам злакових культур [5]. В роботі викладені всі відомі на той час матеріали по біології комах, їх шкодочинність та розміри збитків, які вони спричиняють. Велика увага приділяється також і агротехнічним методам боротьби з цими найнебезпечнішими шкідниками. Прикладом такого детального вивчення всього комплексу факторів, який впливає на шкідника можна вважати вивчення методів боротьби з шведською та гесенською мухами. Над цим питанням свого часу працювало три покоління видатних вчених М. В. Курдюмов (1886-1917), О. В. Знаменський (1891-1942), Г. М. Колобова (1889-1979).

Бібліографія:

1. Бородин Д.Н. Первый отчет о деятельности энтомологического Бюро и обзор вредителей Полтавской губернии 1914. Полтава 1915. 60 с.
2. Знаменський А.В. Посуха та шкідники (з ентомологічного відділу Полтавської дослідної станції). *Полтавський селянин*. 1928. №1. С.22-27.
3. Знаменський А.В. Про значення шведської мухи для ярини (з ентомологічного відділу Полтавської с.-г. дослідної станції)//*Полтавський селянин* .1926.-№10.-С.8-10.
4. Сборник сельскохозяйственных статей. Библиотека «Хуторянина». 3-е изд. доп. Полтава 1913. 191 с.
5. Сводъ данныхъ о состоянии сельскаго хозяйства въ Полтавской губернии за 15 лтъ (1886 -1900 гг.) Полтава : Электрическая Типо-Литография Д.Н. Подземского, 1904. 210с.
6. Сазанов В.В. Краткая историческая справка о Полтавской сельскохозяйственной опытной станции 1884-1923. *Труды Полтавской с.-х. опытной станции*. Полтава. 1923. 32 с.

7. Піщаленко М.А. Становлення методів боротьби з шкідниками озимої та ярої пшениці в кінці XIX – на початку XX століття. *Известия Харьковського Ентомологічного товариства*, 1998.С. 166-167.
8. Писаренко В.М., Піщаленко М.А., Гокунь Т.О. Місце та роль Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції ім. М.І. Вавилова у становленні та розвитку вітчизняної прикладної ентомології. *Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту*. 1999. №4. С.18-23.

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ЗВИТЯГИ ДМИТРА ОГЛОБЛИНА (1893-1942): ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОГО

Самородов В. М.¹, Кигим С. Л.²

¹*Полтавський державний аграрний університет*

²*Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського*

Відомо, що усі здобутки науковців сучасності мають своїх попередників. Знати їх звитяги та творчий поступ обов'язкова вимога сьогодення. Тож скористаємося нагодою і згадаємо напрацювання знакової постаті вітчизняної ентомології Дмитра Олексійовича Оглоблина, адже привід для цього є. Наукова спільнота України відзначила 130-річчя від дня його народження.

Оглоблин Дмитро Олексійович (08.11.1893, м. Борисоглебськ Тамбовської губернії, нині Воронежська обл. – 6.02.1942, м. Ленінград) – український ентомолог, молодший брат Олександра (Александр) Олексійовича Оглоблина – знаного аргентинського та українського вченого-ентомолога, доктора філософії з зоології [6]. Життя та діяльність родини Оглоблиних пов'язані з Полтавщиною. Батько вчених, статський радник, Олексій Олексійович Оглоблин, від 1897 по 1900 рр. працював у Кременчуці обіймаючи посаду управляючого відділенням Державного банку. Згодом, від 1900 р., він був управляючим відділенням Державного банку у Полтаві. Тут він не лише працював, але й мешкав із своєю родиною.

У 1912 р. Дмитро закінчив Першу Полтавську класичну чоловічу гімназію імені Імператора Олександра I Благословенного (нині науковий лицей № 3 Полтавської міської ради). Слід зазначити, що тут навчалися діти дворян, чиновників і військових губернського центру. Гімназисти поглиблено вивчали мови: німецьку, французьку, грецьку і навіть латину. Позакласна робота була пов'язана із заняттями музикою, малюванням, літературою і театром. У навчальному закладі особливо цікаво проходили уроки з природничої історії. Вони здебільшого проходили поза межами класів – у полях і садах для збирання рослин і комах [3]. Тому не дивно, чому юнак вирішив здобути відповідну біологічну освіту. Усе це сформувало Дмитра як справжнього натураліста. Адже саме гімназистом він почав займатися збором і визначенням комах, що зберігались в колекції Природничо-історичного музею Полтавського